

Сошников А.О.

Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України

Єршова Ю.О.

Українська молодіжна правнича асамблея

ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ: КОЛАБОРАЦІЯ БІЗНЕСУ, ДЕРЖАВИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКИ

Одним із інструментів залучення інвестицій та розвитку інвестиційно-інноваційної економіки є індустріальні (технологічні) парки. Якщо в розвинених країнах та країнах, що розвиваються, спостерігається тенденція активного розвитку індустріальних парків та залучення значних інвестицій через них, то, на жаль, в Україні позитивні тенденції розвитку індустріальних парків поки що відсутні.

Постійні зміни підходів держави до перспектив розвитку індустріальних парків потребують подальшого вивчення цієї проблематики.

Статтю присвячено аналізу проблематики розвитку індустріальних парків в Україні як інструменту інвестиційно-інноваційної економіки.

Визначено, що індустріальні парки є однією з форм побудови інвестиційно-інноваційної економіки.

В Україні індустріальні парки досить неефективні через відсутність дієвої державної політики. Здебільшого індустріальні парки розглядаються державою та бізнесом як можливість отримання преференцій. Хоча все ж таки головною особливістю індустріальних парків є доступність інфраструктури.

В умовах децентралізації все більшої актуальності набувають індустріальні парки, що утворюються органами місцевого самоврядування (однією місцевою радою або в колаборації).

Актуальним є затвердження загальнодержавного програмного документу щодо розвитку індустріальних парків, який закріпить пріоритети, напрями, «дорожню карту», фінансування. Також необхідним є налагодження більш дієвої комунікації держави (центральної та місцевої влади) з потенційними інвесторами.

Держава може накладати додаткові зобов'язання на суб'єктів господарювання, що працюють в індустріальних парках (необхідність реалізації соціальних проєктів). Проте поряд із вирішенням питання про розвиток індустріальних парків потрібно обговорювати більш ширші форми, що дозволять залучати кошти інвесторів у сучасні технології, створення нового програмного забезпечення тощо.

Ключові слова: індустріальні парки, податкові стимули, податкові преференції, інфраструктура, виробництво, залучення інвестицій.

Постановка проблеми. Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року №722/2019 одним із пріоритетних напрямів розвитку української державності є створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям [1].

Одним із інструментів залучення інвестицій та розвитку інвестиційно-інноваційної економіки є індустріальні (технологічні) парки. Якщо в розвинених країнах та країнах, що розвиваються, спостерігається тенденція до активного

розвитку індустріальних парків та залучення значних інвестицій через них, то, на жаль, в Україні позитивні тенденції розвитку індустріальних парків поки що відсутні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці розвитку індустріальних парків присвячена значна кількість наукових праць. Так, індустріальні парки досліджували І. Верховод [2], О. Долженков [3], С. Лекарь [4], О. Молдован [5], В. Федюк [6], Л. Федулова [7], П. Харламов [8] та інші. Постійні зміни підходів держави до перспектив розвитку індустріальних парків потребують подальшого вивчення цієї проблематики.

Постановка завдання. Мета дослідження – аналіз проблематики розвитку індустріальних парків в Україні як інструменту інвестиційно-інноваційної економіки.

Виклад основного матеріалу. Проблематика розвитку індустріальних парків в Україні активно розглядається в загальнодержавних програмних документах. Так, одним із пріоритетів діючого Уряду України відповідно до Програми діяльності Кабінету Міністрів України є сприяння розвитку індустріальних парків як інвестиційних майданчиків із усією необхідною інженерно-технічною та транспортною інфраструктурою [9].

У Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695, також приділяється значна увага індустріальним паркам. Стверджується, що запровадження дієвих механізмів активізації індустріальних парків на територіях, де перебувають у стадії закриття вуглепереробні підприємства, дозволить соціально та економічно трансформувати ці території [10].

Стратегією розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленою розпорядженням Кабінетом Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р., задля налагодження більш тісної співпраці держави, бізнесу та українських інноваторів на загальнодержавному рівні Урядом України пропонується запровадити пілотні проекти щодо створення елементів інноваційної інфраструктури (зокрема інноваційних кластерів, центрів трансферу технологій, технологічних платформ, бізнес-інкубаторів та акселераторів) та поширення позитивного досвіду на всі регіони України [11].

У 2012 році набрав чинності Закон України «Про індустріальні парки» №5018-VI [12], який визначає правові та організаційні засади створення і функціонування індустріальних парків на території України з метою забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності територій, активізації інвестиційної діяльності, створення нових робочих місць, розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про індустріальні парки» індустріальний (промисловий) парк – це територія, визначена ініціатором створення індустріального парку відповідно до містобудівної документації та забезпечена відповідною інфраструктурою, в межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати

господарську діяльність у сфері переробної промисловості, а також науково-дослідну діяльність, діяльність у сфері інформації і телекомунікації на умовах, визначених цим Законом та договором про здійснення господарської діяльності в межах індустріального парку. Якщо спрощено говорити, то індустріальні парки – це влаштовані майданчики для розміщення промислових підприємств [13]; саме таке визначення дає Б. Прохоров. Індустріальні парки є територією для розміщення переважно промислових підприємств, хоча закон і не забороняє здійснювати в рамках індустріального парку науково-дослідницьку діяльність [8].

Дійсно, індустріальні парки досить тривалий час розглядаються розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, одним із найбільш дієвих інструментів залучення інвестиційних потоків, зокрема іноземних, в національну економіку. Відповідну позицію також підтримують окремі дослідники [3, с. 60]. О. Молдован також вважає, що саме індустріальні парки є найбільш дієвим й ефективним механізмом залучення інвестицій в Україну [5].

І. Верховод характеризує індустріальні парки як єдину територію з влаштованою інфраструктурою для розміщення нових об'єктів промисловості, інноваційної сфери, логістики та супутнього сервісу з метою отримання прибутків від створення нових власних підприємств та оренди виробничих та офісних приміщень, а також економічного зростання, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності та активізації інвестиційної діяльності в регіоні [2, с. 59].

С. Лекарь основними перевагами індустріальних парків називає вплив на стабільний розвиток промисловості; залучення інвестицій; зростання рівня зайнятості населення; підвищення конкурентоспроможності конкретного регіону; розвиток соціальної інфраструктури; збільшення надходжень до місцевих бюджетів, а також формування позитивного іміджу регіону шляхом виробництва високоякісної та конкурентної продукції. Окрім того, функціонування індустріальних парків в Україні зможе вивести національного виробника на світовий ринок, а також підвищити рівень довіри інвестора за рахунок простоти та прозорості в умовах ведення бізнесу, який досягатиметься за умови реалізації усіх напрямів реформи [4, с. 90].

В. Федюк вважає, що індустріальні парки мають досить позитивні соціально-економічні ефекти: підвищення обсягу інвестицій в націо-

нальну економіку, зростання кількісних та якісних показників розвитку промислового виробництва, сприяння досягненню оптимального торгового балансу країни, створення робочих місць і збільшення рівня заробітних плат. Індустріальні парки сприяють швидкому і значному залученню інвестицій у регіональний розвиток, розвитку малого і середнього бізнесу, ефективному використанню місцевих природних і людських ресурсів, підвищенню експортного потенціалу регіонів, зростанню їхньої конкурентоспроможності загалом. Також розвиток індустріальних парків дозволяє економічно, екологічно та естетично структурувати населені пункти, звільнивши міста (житлові масиви, ділові та рекреаційні зони, парки культури та відпочинку) від промислового виробництва, допомагає покращити якість життя та екологічний стан у відповідному населеному пункті [6].

Подібну позицію також займає О. Долженков, який стверджує, що діяльність індустріальних парків чинить системний позитивний вплив на соціально-економічний розвиток країни в цілому й окремих територій зокрема, на підвищення конкурентоспроможності економіки шляхом активізації інвестиційної діяльності в реальному секторі економіки, що сприяє технологічній модернізації промислового виробництва, реалізації стратегій імпортозаміщення, збільшенню експортного потенціалу. Діяльність індустріальних парків підвищує інвестиційну привабливість, рівень гарантій та захист прав інвесторів, що сприяє залученню іноземних інвестицій у виробничий сектор, чинить позитивний вплив на розвиток малого й середнього бізнесу завдяки полегшенню низки адміністративних процедур, сприяє соціальному розвитку за рахунок створення нових високотехнологічних високооплачуваних робочих місць і розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури [3, с. 62].

Станом на 16 липня 2021 року в Реєстрі індустріальних (промислових) парків зареєстровано 50 таких парків [14], більша частина з яких або не функціонує зовсім, або не виконує своє головне завдання. Також досить критично оцінюють ефективність індустріальних парків представники експертного середовища, які зокрема наголошують, що індустріальні парки нині здебільшого представляють собою, на жаль, не сучасні лабораторні центри чи інноваційне виробництво, а складські приміщення, як максимум – логістичні центри [15].

О. Панасицька, А. Іванова вважають, що здебільшого індустріальні парки в Україні ство-

рюються під конкретне виробництво, називаючи їх «індивідуальними офшорами». Так, індустріальний парк «Соломоново» в Закарпатській області створено під збирання автомобілів марки Skoda [16].

С. Лекарь виокремлює наступні види індустріальних парків залежно від форми власності:

- державні (власник земельної ділянки – держава або управляюча компанія, створена для управління парком; створюється виконавчими органами державної влади);

- приватні (власником або довгостроковим орендарем землі є приватна управляюча компанія, заснована приватним інвестором);

- державно-приватне партнерство (залучення приватного інвестора до проекту створюваного парку; земля може бути передана як внесок до статутного капіталу) [4, с.86]. В умовах децентралізації актуальним є виокремлення також індустріальних парків комунальної форми власності, власником земельної ділянки виступає територіальна громада; створюється органами місцевого самоврядування.

Для більшої частини індустріальних парків характерно надання прямої та опосередкованої підтримки. Серед них вагоме місце займають податкові преференції, зменшення податкового та митного навантаження на суб'єктів господарювання або пом'якшення адміністрування податкових та митних зобов'язань. Так, серед податкових інвестиційних стимулів зустрічаються наступні:

1) пільгові ставки з податку на прибуток (Нідерланди, Чехія, Туреччина, Китай);

2) звільнення від ввізного мита на обладнання та устаткування (Туреччина, Нідерланди, Азербайджан, Республіка Білорусь, Узбекистан);

3) звільнення від сплати податку на нерухомість (Польща, Нідерланди, Туреччина, Тайвань, Казахстан, Узбекистан, Азербайджан, Республіка Білорусь);

4) звільнення від податку на землю (Туреччина, Тайвань, Китай);

5) звільнення від податку на оренду землі або нерухомого майна (Литва, Туреччина);

6) звільнення від сплати місцевих податків і зборів (Угорщина);

7) застосування пільгових, суттєво знижених тарифів на комунальні послуги (Туреччина, Угорщина);

8) державні гарантії від несприятливої зміни законодавства про податки і збори (діють у багатьох країнах та передбачають збереження умов діяльності в разі прийняття законів, які погір-

шують умови в частині митного, податкового та інших режимів) [17].

Окрім податкових пільг, в окремих державах набуло поширення державна компенсація початкових інвестицій, спеціальні гранти на створення робочих місць на території індустріальних парків, спільне фінансування навчальних програм для працівників тощо [18]. Необхідно відзначити, що, як показує досвід, обсяги непрямой державної підтримки досить складно оцінити у вартості конкретної продукції та у впливі на її виготовлення. Зі свого боку саме внесок держави в розвиток доступності інфраструктури, в підвищення кваліфікації працівників і виділення коштів на створення робочих місць, хоча і є досить дорогим, але створює передумови для середньострокового та довгострокового залучення інвестиційних ресурсів.

Н. Осадча досить критично оцінює ефективність діяльності індустріальних парків в Україні, оскільки попит на них у реальних та потенційних інвесторів практично відсутній через невідповідність їхньої інфраструктури, пільг, які пропонуються державою, та державної підтримки тих умов, які є в інших європейських країнах [19, с. 66].

Експерти наголошують, що індустріальні парки розглядаються державою як альтернатива спеціальним (вільним) економічним зонам та територіям пріоритетного розвитку, основною специфікою яких є надання податкових пільг суб'єктам господарювання (повне або часткове звільнення від оподаткування) [20]. Такий підхід держави є помилковим, оскільки основною перевагою індустріальних парків повинна бути саме доступність до інфраструктури (наприклад, електричних мереж), пільгова ставка оренди приміщень, безоплатне або пільгове користування лабораторним і програмним забезпеченням.

В. Галасюк наголошує, що ефективна державна політика з розбудови індустріальних парків дозволить здійснити інвестиційний стрибок, що подолає існуючі тенденції деіндустріалізації та деградації промислового потенціалу, забезпечить низку позитивних системних ефектів, серед яких слід зазначити зростання рівня зайнятості та зменшення відтоку кваліфікованих кадрів за кордон; зростання реальних доходів населення, збільшення не сировинного випуску та експорту; збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів та фінансування соціальних ініціатив; входження України до клубу промислово розвинутих країн та довгострокова макрофінансова стабілізація [21].

О. Молдован пропонує розробити концепцію розвитку індустріальних парків. Ця концепція має бути своєрідним проспектом із демонстрацією витрат і вигід держави та бізнесу, а також містити дієві механізми створення індустріальних парків, максимально наближених до української практики [5]. З відповідною позицією потрібно погодитися та можна розширити. Крім затвердження загальнодержавного програмного документу щодо розвитку індустріальних парків, який закріпить пріоритети, напрями, «дорожню карту», фінансування потрібно розглядати також створення інтерактивних інтнет-каталогів із презентаціями конкретних індустріальних парків. Також потребує налагодження більш дієвої комунікації держави (центральної та місцевої влади) й потенційних інвесторів інформаційна та організаційна підтримка (створення та доступність повноцінного інтернет-порталу, ліній консультативної підтримки). Цю підтримку повинен забезпечувати підрозділ Міністерства економіки України як прямо, так і через дипломатичні представництва.

Зі свого боку, якщо держава дійсно дієво «допомагає» суб'єктам господарювання через індустріальні парки, створюючи умови для зростання та масштабування відповідного бізнесу, визначає форми підтримки та пріоритети продукції, яка буде вироблятися в індустріальних парках, вона може й накладати додаткові зобов'язання на суб'єктів господарювання. Головне, щоб ті додаткові зобов'язання були не обтяжливими для бізнесу. Оскільки Україна взяла курс на розвиток соціально відповідального ведення бізнесу, можна говорити про необхідність реалізації соціальних проєктів (підтримки соціальної інфраструктури тощо) в місцевостях, де розташовано виробництво (в індустріальних парках) або місцях проживання працівників (особливо актуальним є розташування таких парків у містах-супутниках та населених пунктах навколо непрацюючих вугільних шахт).

Враховуючи складну соціально-економічну обстановку в Донецькій та Луганській областях, яка принципово погіршилася в умовах військової агресії, саме ці території можуть стати потенційними місцевостями для розміщення сучасних індустріальних парків (через запуск пілотних проєктів), що забезпечить як високотехнологічне виробництво продукції, так і стрімкий ріст благополуччя місцевого населення. У рамках реалізації цих пілотних проєктів представники енергетичних мереж та інші розподільчі компанії можуть взяти на себе зобов'язання зі створення інфра-

структури індустріальних парків (доступність підключення до мереж), що також є частиною соціально відповідального ведення бізнесу.

Висновки. Визначено, що індустріальні парки є однією з форм побудови інвестиційно-інноваційної економіки.

В Україні індустріальні парки досить неефективні через відсутність дієвої державної політики. Здебільшого індустріальні парки розглядаються державою та бізнесом як можливість отримання преференцій, хоча все ж таки головною особливістю індустріальних парків є доступність до інфраструктури.

В умовах децентралізації все більшої актуальності набувають індустріальні парки, які створюються органами місцевого самоврядування (однією місцевою радою або в колаборації).

Актуальним є затвердження загальнодержавного програмного документу щодо розвитку індустріальних парків, який закріпить пріоритети, напрями, «дорожню карту», фінансування. Також необхідне налагодження більш дієвої комунікації держави (центральної та місцевої влади) з потенційними інвесторами.

Держава може накладати додаткові зобов'язання на суб'єктів господарювання, що працюють в індустріальних парках (необхідність реалізації соціальних проєктів). Проте поряд із вирішенням питання про розвиток індустріальних парків потрібно обговорювати більш ширші форми, які дозволять залучати кошти інвесторів у сучасні технології, створення нового програмного забезпечення тощо.

Список літератури:

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2020 р. №722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
2. Верховод І.С. Процес кластеризації та створення індустріальних парків як інструмент регіонального розвитку. *Економічні студії*. 2019. № 2(24). С. 55-60.
3. Долженков О. В. Індустріальні парки як механізм стимулювання інвестиційно-промислової діяльності в Україні. *Lex Portus*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. № 6. С. 57-64.
4. Лекарь С.І. Міжнародні та вітчизняні реалії функціонування індустріальних парків. *Економіка промисловості*. 2017. № 1 (77). С. 80-94.
5. Молдован О.О. Доцільність запровадження індустріальних парків в Україні. *Економіка промисловості*. 2011. № 2. С. 3-9. Режим доступу: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/36177/st_54_01.pdf?sequence=1.
6. Федюк В. Індустріальні парки як інструмент залучення інвестицій в місцевий і регіональний розвиток. Режим доступу: http://regionet.org.ua/ua/Industrialni_parku_yak_instryment_zalychennya_investutsiy_v_mistsevuy_i_regionalnuy_rozvtok_1561.html#page_title
7. Федулова Л.І. Напрями розвитку індустріальних парків щодо реалізації інноваційного потенціалу регіонів України. *Економічні інновації: Зб. наук. пр.* Одеса: ІПРЕД НАН України, 2013. Вип. 53. С. 296-305.
8. Харламов П. Місце сили: навіщо Україні індустріальні та технопарки. URL: <https://mind.ua/publications/20204723-misce-sili-navishcho-ukrayini-industrialni-ta-tehnoparki>.
9. Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. № 471. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/471-2020-%D0%BF#Text>
10. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
11. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>
12. Про індустріальні парки: Закон України від 26.02.2012 р. №5018-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>
13. Прохоров Б. Індустріальні парки чи кластери. Що краще стимулює інновації?. URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/industrialni-parki-chi-klasteri-scho-krasche-sti-347478>
14. Інформація про індустріальні (промислові) парки, включені до Реєстру індустріальних (промислових) парків. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b7c98e95-35ef-4e4b-a612-88a0404ac6d2&title=InformatsiiaProIndustrialni-promislovi-Parki-VkliucheniDoRestruIndustrialnikh-promisloviikh-Parkiv>
15. Індустріальні парки в Україні: що це таке і чи вдасться їх реанімувати. URL: <https://mind.ua/publications/20186816-industrialni-parki-v-ukrayini-shcho-ce-take-i-chi-vdastsya-yih-reanimuvati>
16. Панасицька О., Іванова А. Індустріальні парки: більше галасу, ніж технологій. URL: <https://voxukraine.org/industrialni-parky-bilshe-galasu-nizh-tehnologij/>

17. Індустріальні парки: нові можливості. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/9929>
18. Інноваційні парки: досвід України та світу. URL: <https://business.ua/uk/innovatsijni-parki-dosvid-ukrajini-ta-svitu>
19. Осадча Н. Проблемні аспекти інвестиційної діяльності в індустріальних парках. *Вісник ТНЕУ*. 2014. №4. С. 63-74.
20. «Індустріальні парки України»: старі граблі на свіжу голову? URL: <https://voxukraine.org/longreads/industrial-park/article-ua.html>
21. Галасюк, В. В. Індустріальні парки: світовий досвід та перспективи створення в Україні. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2018. Том 28. № 1. С. 40-50. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/33691>

Soshnykov A.O., Yershova Yu.O. INDUSTRIAL PARKS: COLLABORATION OF BUSINESS, STATE AND NATIONAL SCIENCE

One of the tools for attracting investment and development of investment - innovation economy are industrial (technological) parks. If in developed and developing countries there is a trend of active development of industrial parks and attracting significant investment through them, then, unfortunately, in Ukraine there are no positive trends in the development of industrial parks.

The article is aimed at analyzing the problems of development of industrial parks in Ukraine, as a foreign Constant changes in the state's approaches to the prospects for the development of industrial parks require further study of this issue.

It is determined that industrial parks are one of the forms of building an investment and innovation economy.

In Ukraine, industrial parks are quite inefficient due to the lack of effective public policy. For the most part, industrial parks are seen by the state and business as an opportunity to gain value. However, the main feature of industrial parks is the availability of infrastructure.

In the context of decentralization, industrial parks formed by local governments (by one local council or in collaboration) are becoming increasingly important.

It is important to approve a national program document on the development of industrial parks, which will set priorities, directions, "road map", funding.

It also needs to establish more effective communication between the state (central and local government).

The state may impose additional obligations on economic entities operating in industrial parks (the need to implement social projects).

But along with the development of industrial parks, we need to talk about broader forms that will attract investors to modern technology, the creation of new software and more.

Key words: *industrial parks, tax incentives, tax preferences, infrastructure, production, investment attraction.*